

Hazırlayan FERİDUN M. EMECEN, *Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi. İstanbul'un Uzun Dört Yılı (1785-1789)*, İstanbul 2003, I. XI+431; II. 89 (Dizin).

Osmanlı Tarihi'nin ana kaynaklarından bir eser daha okuyucunun istifadesine sunulmuş bulunuyor. *Tarih-i Lebiba* olarak tanınan eserin tek nüsha olması yüzünden araştırmacıların ulaşması çok zordu. Bugün talep karşılanmış oluyor. Prof. Emecen'in bu eser ile olan ünsiyeti, eserin bir kısmını mezuniyet tezi olarak hazırlamasıyla başlamıştır (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, 1979). Bilahire Prof. Emecen akademik hayatının başlarında bir de yayın ("Tarih-i Lebiba'ya Dair", *Tarih Dergisi*, sayı 33, İstanbul 1982, 237-257) yaparak eser'in önemini ortaya koymuştur. Bu makale ile ilim alemince daha da tanınan eserin tamamının neşri zaruri hale gelmişti. Nâşir, öncelikle Abdullah Efendi'nin ailesi, eğitimi ve kadılık görevlerini araştırmış, bu araştırma sonucunda eserin vaktiyle hatalı olarak *Lebiba Tarihi* diye anılmasının sebebini de ortaya çıkarmıştır. Bu gün eseri doğru adıyla kazanmış bulunuyoruz.

Eser bir günlük (ruznâme, ruzmerre) tarzında yazılmıştır. Özellikle İstanbul'da meydana gelen olayları nakleden yazar, I. Abdülhamid'in son yılları ile III. Selim'in ilk sekiz ayını (Hicri 25 Receb 1198-5 Rebiülevvel 1204; Milâdi 15 Haziran 1784-24 Kasım 1789) kaleme almıştır. Bu da dört yıl üç aylık bir zaman dilimidir. Magazin yönü ağır basan bir çeşit haturat veya günlük görünümü veren eser, adeta devrin ruznâme modasına da uygunluk göstermektedir. Nitekim I. Mahmud devrine ait *Kadı Ömer Efendi'nin Ruznamesi* de burada zikredilebilir. Yayınlayanın, yazarın "Şemdanizâde'nin *Mûr'i't-tevârih*'inden etkilenmiş" olabileceği fikri yerindedir. Ruznâmeler Prof. Emecen'in ifade ettiği gibi vakanüvislerin genel olarak ilgilenedikleri İstanbul olaylarını anlatarak bu eksikliği telafi etmektedir. Ancak onun da eksikliği siyasi olayların sebep ve sonuçlarıdır. Buna rağmen eserde serhadlerden gelen fetih ve bozgun haberleri ile askerî hareketlilik haberleri de bulunmaktadır. Mesela Hicri 1203 yılı hadiseleri arasında İstanbul'dan ayrılan ordunun menzilleri kat edişi bu haberlerin bariz örneğidir (s. 344-356). Dikkat edilecek olursa eserde Ruslar, Kazaklar ile Nemçe hakkında da bilgilerin bulunduğu görülür.

Elimizdeki *Ruznâme* kendi türünde Osmanlı edebi literatürünün az bulunan bir örneğini teşkil etmektedir. Eser sahibi Taylesanizâde Abdullah Efendi'nin kronolojiye sadık kaldığı anlaşılıyor. Müellif bu kronolojik çerçevede içinde olayları anlatırken diğer ruznâmelerde görülen yeknesaklıktan sakınmıştır. Hatta yer yer renkli ifadeler kullanmıştır. Burada bazı ince noktalar, mesela giyim kuşamdaki teferruat dikkati çekmektedir. Müellifin yeri geldikçe olay kahramanlarının konuşmalarını vermesi esere farklılık kazandırmaktadır. Abdullah Efendi'nin *Ruznâme*'yi kaleme almasının sebebi, hadiselerden gelecek nesillerin ibret alması için olmalıdır. Zira şahit olmadığı hadiseleri tahkik edip eserine kaydetmiştir. Bu onun niyetine dair bir ipucu olabilir. Nitekim müellifin Kırım'ın Ruslar tarafından ilhak edilmesi üzerine halk ve yeniçerilerin infialine yer vermesi buna örnektir. Keza padişahın hatt-ı hümayunu da bunu resmetmektedir (s. 217-218).

Kadı Abdullah Efendi'nin mesleği doğrultusunda ulemâ ile ilgili konularda ayrıntılı bilgiler vermesi dikkati çekmektedir. Zira eserde "silsile-i ulemâ", "silsile-i müderrisin" sütunlarına fazlaca rastlanmaktadır. Uzun listeler, onun idarecilere ve bürokratlara yakınlığını

hatıra getirmektedir. Keza idareci zümreler arasındaki tayin, azil ve sürgün haberleri de onun resmî kayıtları görebildiğine işaret etmektedir. Abdullah Efendi'nin kazasker ve bilahire şeyhülislam olan Esad Efendi'nin muhitünden olması bu işi kolaylaştırmış olmalıdır. Bu sayede, bugün adı sanı bilinmeyen birçok medrese ve dersiyenin adlarını tespit etmek de mümkün olmaktadır. Öte yandan yazarın donanma ve tersane hakkında verdiği ayrıntılı bilgiler esere değer kazandırmaktadır. Bu konularla ilgili hatt-ı hümayun yayınları ve mükâlemeler önemlidir. Bundan başka elçi gelişleri ile yapılan törenler esere renk katmaktadır. Bu cümleden olarak padişahların İstanbul ve civarına yaptıkları geziler (binişi-hümâyun), iftar davetleri, yeniçeri ve kalyoncu yaramazlıkları ile çeşitli asayiş meseleleri İstanbul tarihi için önemlidir.

Titiz bir çalışma ile yayına hazırlanmış olan eser, aynı dönemi bir takım eksikliklerle de olsa ihtiva eden Vâsıf, Edip gibi vakanüvislerin eserleri ile I. Abdülhamid dönemine ait Ruzmerre ve Ruznâmelerle karşılaştırılmıştır. Eser konuşma dili havasında yazılmıştır. Rahat anlaşılır ifadeler, yer yer latife türü cümlelerle desteklenmiştir. Araştırma yapanların devrin tarihlerine bakarken bu eseri de göz önünde bulundurmaları gerekecektir. Eser sadece tarihçiler için değil, diğer sosyal bilimciler için de önemli bir kaynaktır.

MÜCTEBA İLGÜREL